

Tıbbi Deontolojinin Tıp Eğitimi Açısından Önemi ve Bazı Orijinal Sonuçlar

Prof.Dr.Ayşegül DEMİRHAN ERDEMİR*

* Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji ABD, BURSA

Tıbbi deontoloji, hekim sorumluluğunu ve hekim görevlerini işleyen bir anabilim dalıdır. Bu bakımdan tıp eğitimindeki yeri büyüktür. Bugün tıp öğrencileri için önemli bir branş haline gelen bu anabilim dalı, gittikçe gelişen ve modernleşen tıbbi konuların (organ aktarımları, acısız ölüm, hibemasyon vs.) hukuki yönlerini inceleyen ve bunlardan bazı bilimsel sonuçlar hazırlar. Bu bakımdan bugün tıp fakültelerinin eğitim programlarında bulunan ve tıp temel bilimleri içinde yer alan tıbbi deontoloji dersleri, tıp öğrencileri için en az diğer tıp bilimleri kadar önemlidir. Ancak tıp tarihi ile birlikte olan tıbbi deontolojinin daha büyük sınıflarda, örneğin staj sınıflarında okutulması yararlıdır. Çünkü bu dersler tıp tekniğine ait konuların hukuki sorunlarına değindiği ve bu teknik konular, ancak stajyer tıp öğrencileri tarafından öğrenilmiş olacağı için, onlar bu dersleri daha kolaylıkla anlayabilirler. Yine deontoloji derslerinin tıp tarihinden ayrı ve bağımsız öğretilmesinde yarar vardır. Tıp tarihi dersleri, tıbbın daha küçük sınıflarında da okutulabilir. Yine bu iki ders de iki ayrı anabilim dalı olabilir. Ancak bugün için tıp fakültelerinin yoğun ders programları, buna uygun bir zemin içinde değillerdir (5).

Tıbbi Deontolojinin Tıp Eğitimindeki Yeri ve Önemi

Deontos (görev) ve Logos (bilim) kelimelerinden oluşan deontoloji, bugün gelişen ve çoğalan tıp konuları karşısında gittikçe gelişmekte ve önemli bir bilim dalı olmaktadır. Günümüzde, her tıbbi konunun temelinde deontoloji bilimi bulunmakta ve bu bilim dalı bu konuların problemlerinin çözülmesinde yardımcı olmaktadır. Bu bakımdan tıbbi deontolojiye bugün eskisinden daha çok değer verilmesi gerekir. Çünkü bu bilim, bugün yalnız manevi değerleri içine alan bir branş olmaktan çıkmıştır. Tıbbın gelişmesiyle beliren yeni tıbbi konular ve bunlarla ilgili tıbbi problemler, tıbbi deontolojide çok geniş yer tutarlar ve bu bilimin önemini arttırmırlar. Ancak bütün bu konuların hepsinde hekim sorumluluğu vardır ve hekim sorumluluğu, hem hekimlerin hem de bir hukuk konusu olması nedeniyle hukukçuların ilgilenece-

kleri bir alandır. Bu bakımdan tıbbi deontolojinin tıp eğitimi açısından önemi büyüktür ve her tıp öğrencisinin bu branşı isteyerek ve bilerek öğrenmesi gerekir. Böylece ileride hekimlik yaşamında karşılaşacağı tıp pratiklerinde deontoloji öğrenmiş bir kişi olarak tıbbi kurallara uygun davranır (3).

Bir tıp öğrencisinin tıbbi deontoloji öğrenmesi ve bu branşı benimsemesi niçin gereklidir? Bunun yanıtı tıbbi deontoloji konularının içeriğinde vardır. Bu konuların belli başlılarının önemini belirtmek gerekmektedir.

Tıbbi deontolojinin önemini arttıran konuların başında hekim görevleri gelir. Çünkü tıbbi deontolojinin uygulanmasında hekime bazı görevler düşer. Hekim görevleri, hekimin, kendine, hastalarına, meslektaşlarına ve yanında çalışan kişilere olmak üzere karşımıza çıkarlar. Özellikle hekimin hastalarına karşı olan görevlerinde, hekim, hasta tiplerinin birbiriyle uyumu veya uyşamaması sorunları da görülmektedir.

Bugün deontolojinin önemini arttıran bir diğer konu da doku ve organ aktarımıdır. Her ne kadar organ aktarımı ile ilgili olarak çıkarılan yasalar, bazı hukuki problemleri çözmüşse de ceset üzerinde hak iddiası, bağışa izin verme, ödence, alıcı ve vericinin aydınlatılması gibi konular da deontolojinin önemle üzerinde durduğu konulardır. Yine deontoloji anabilim dalı, hekim adaylarına organ aktarımının hukuki sorunlarını anlatmaya ve bu alanda onları eğitmeye çalışmaktadır.

Tıbbi deontolojinin diğer bir önemi de uyuşturucu madde alışkanlığında ortaya çıkan problemlerin incelenmesinden ileri gelir. Bilindiği gibi alışkanlık yapıcı ilaçların yazılmasında gösterilecek dikkatsizlik de hekim sorumluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu konunun da öğrencilere önemli bir deontolojik konu olarak öğretilmesi gerekir (7).

Bundan başka tıbbi deontolojide diğer önemli bir konu da hekimlik sırrıdır. Hekimlik sırrı ve onun açıklanması, hekim sorumluluğunun bir parçasıdır. Bilindiği gibi, hekimlik sırrı, önce hastayı korur. Hekim tarafından sır-

rın açıklanması ile bizzat hasta zarar görür. Nitekim sırrın açıklanması, hastanın menfaatlerini zedeler. Ayrıca sırrın açıklanmaması, toplum açısından bazı yararlar sağlar. Bundan başka hekimlik sırrının açıklanması, tıp mensuplarına duyulan güveni sarsar. Günümüz tıbbında bilgisayarlardan yararlanılmaktadır. Ancak bunlara hastalarla ilgili bilgilerin dikkatli aktarılması ve gerektiğinde bu bilgilerin yalnızca hekim veya onun yetkili kıldığı kişiler tarafından alınması ve bu işin sır saklama yükümlülüğünde olması gerekir (6).

Yine tıbbi rapor yazımında hekimin bazı deontolojik kurallara uyması gerekir ki bu durum da tıbbi deontolojinin önemli sorunlarından biri olmaktadır.

Ayrıca diğer bir deontolojik konu olan konsültasyon konusunda da tıbbi deontoloji, bazı kurallara varmıştır.

Tıbbi deontolojinin önemini arttıran diğer bir konu da şarlatanlık konusudur. Hekimlikte şarlatanlık, hekimlik kadar eskidir. Ancak zamanla kullanılan metodlar değişmiştir.

Acısız ölüm (Ötanazi, Euthanasie) konusu ise uzun yıllardan beri tıp çevrelerini düşündürmüş, bu konuyu savunanlar ve buna karşıt olanlar ortaya çıkmıştır. Bilindiği gibi tıp, devamlı gelişme içinde olan bir bilimdir ve bu yüzden şifasız denilen hastalıkların çareleri her geçen gün biraz daha bulunmaktadır. Ancak bazı tıbbi vak'alar bazan ötanazi'yi haklı gösterecek özellikler taşımaktadırlar. Bu konu bugün o kadar çok yönlü bir durum kazanmıştır ki tıp öğrencilerinin ve hekimlerin bu konunun bütün detaylarını iyi bilmeleri ve öğrenmeleri gerekir (2).

Yine diğer bir konu olan hibernasyon, yani yapay kış uykusu da diğer bir deontolojik sorun olarak karşımıza çıkmakta, bazı hukuki ve tıbbi sorunlar meydana getirmesi nedeniyle hâlen pek yaygın bir usul olmamaktadır. İnsanları aşırı soğutma metodları ile dondurmak ve daha sonra hastalıklarının çaresi bulununca yaşama döndürmek hayalleri, bugün için henüz gerçekleşmemiştir. Bu konunun tıbbi deontoloji açısından sakıncaları vardır. Bazı operasyonlarda ve tıbbi uygulamalarda organizma ısını düşürmek yarar sağlayabilir. Hücrelerin yaşantısını korumak için aşırı derecede soğutma, çok emek isteyen ve masraf gerektiren bir işittir. Ancak dondurma ile hücre çatlaması olur. Ayrıca dondurulmuş ve yıllarca dünya yaşamından uzak kalmış bir insan, tekrar canlandırılabilir, yeni dünya koşullarına uyması zor olacak ve psikolojik bozukluklar oluşacaktır (4).

Tıbbi deontolojide diğer önemli bir konu da insanlar üzerinde tıbbi deneyler yapılması sorunlarıdır. Bunda da bazı yasal düzenlemelere uyulması gerekir. Bugün dünyada birçok ülkede gönüllü kişiler üzerinde tıbbi araştırmalar yapılmaktadır. Nitekim tıbbin gelişimi, bu tip araştırmaların başarı ile sonuçlanmasına bağlı kal-

maktadır. Araştırmacılar ve gönüllü kişilerin işbirliği ise bu başarıyı bazan sağlayabilmektedir. Ancak bu konu, kişilik hakları açısından da önemlidir ve hukuk bakımından bazı sonuçlar meydana getirebilir. Nitekim tıbbi denemeler, insan hayatı ve tıp biliminin gelişmesiyle yakından ilgilidir. Bunların sınırsız olarak uygulanışı, kişinin yaşamına, dokunulmazlığına geniş ölçüde zarar verir ve hekim sorumluluğu doğar. Gerek tedavi amacıyla, gerekse bilimin gelişmesi için yapılan bütün tıbbi denemelerde hastanın izni ve hukuki kurallara uyulması gerekir (8).

Üretim fonksiyonu ile ilgili tıbbi uygulamalar olan kısırlaştırma, tüp bebek vb.'leri gibi konuların hukuki sorunları, hem dünyanın birçok ülkesinde, hem de Türkiye'de daha modern yasalarla çözülmeye çalışılmaktadır. Ancak bu konuların hepsinde hekim sorumluluğu vardır ve bu yüzden hekimlerin dikkat etmesi gereken bazı hukuki problemler ortaya çıkmaktadır. Bu konularla ilgili yasalara uymayan hekimlerin sorumlu bir duruma düşecekleri bir gerçektir.

Bütün bu konulardan başka çok daha yeni tıbbi konuların da etik sorunları ortaya çıkmaktadır. Örneğin germ hücrelerine yapılan tedaviler, daha sonraki kuşakların sağlığını etkilemekte ve bazan tehlikeli durumlar olmaktadır. Bu tekniklerin sadece tedavi amacıyla yönelik olması ve bazı etik kurallara uyulması gerekmektedir. Gen teknolojisi tıbbi etik açısından büyük bir öneme sahiptir. Amerika Birleşik Devletlerinde araştırmacılar, gen teknolojisi yoluyla insanın somatik ve üreme hücrelerine tedavi gayesiyle ulaşmayı amaçlamaktadırlar. Böylece canlının oluşması ve değiştirilmesi teknik bir olay hâline gelecek ve değiştirilmiş ve yepyeni bir canlı ortaya çıkabilecektir. DNA moleküllerinin taşıdığı genetik bilgiye açıklık kazandırmak, insan genomunun haritalanması, pek çok sayıda kalıtsal hastalığın etyolojisinin aydınlatılması için İnsan Genomu Projesi adıyla büyük bir proje başlatıldı. Organizmaları enfeksiyonlara, soğuğa ve sıcağa dirençli hâle getirmek, verimliliklerini arttırmak, üremelerini hızlandırmak, bazı kalıtsal hastalıkları zamanında tedavi etmek için genlerin bir organizmadan alınıp başka bir organizmaya transferi, son yılların önemli araştırmalarından biri oldu. Bütün bu işlemlerin uygulanmasında ise deontolojik kuralların dışına çıkmamak gerekir.

SONUÇ

Görüldüğü gibi bütün bu sözü edilen belli başlı tıbbi konuların hepsi deontolojik öneme sahiptir. Tıp öğrencileri, bu konular hakkında ancak yüksek sınıflarda bilgi sahibi olacaklarından tıbbi deontolojinin staj sınıflarında öğretilmesinde çok büyük yarar vardır.

KAYNAKLAR

1. Alvarez WC. American Man of Medicine. London: Van Nostrand Reinhold Comp, 1976:23
2. Cane W, Medtcal Euthanasia. Journal of the History of Medicine 1952; 7:401.
3. Dönmezer S. Ceza Hukuku (Hususi Kısım). Umumi Adap ve Aile Nizamı Aleyhinde Cürümler, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1961.
4. Erdemir AD. Tıp Tarihi ve Deontoloji Dersleri. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1994.215
5. Rosen G. What is Social Medicine? A Genetic Analysis of the Concept, Builetin of the History of Medicine 1947; 2:674.
6. Srivastava AL. Typology of Doctors and Patient. Studies in History of Medicine 1978; 2:163.
7. Şehsuvaroğlu BN. Tıbbi Deontoloji Dersleri. İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası, 1975:42.
8. Taylor JL. The Doctor and the Law. London: Pitman Medicate Scientific Publishing Co Ltd, 1970:53.